

อุยฉายนางมณี : กลวิธีการแสดงของบุญนาค ทรพรานนท์*
CHUICHA NANGMANEE : PERFORMANCE TECHNIQUE OF BOONNAK THANTARANON

กานท์ธิดา พังโพธิ์¹, อุรากรมย์ จันทมาลา²

Kanthida Pungpo¹, Ourarom Chantamala²

คณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม^{1,2}

Faculty of Fine-Applied Arts and Cultural Science, Mahasarakham University, Thailand.^{1,2}

Email : aei_y_strongteem@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาประวัติและผลงานด้านการถ่ายทอด ผลงานด้านการแสดง และบทบาทสำคัญ ของอาจารย์บุญนาค ทรพรานนท์ 2) เพื่อศึกษากลวิธีการรำและกระบวนการทำรำละครนอก เรื่องแก้วหน้าม้า ชุด อุยฉายนางมณี ของอาจารย์บุญนาค ทรพรานนท์ จากเอกสารงานวิจัยและข้อมูลภาคสนามจากกลุ่มตัวอย่างได้แก่กลุ่มกลุ่มผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ไทย จำนวน 2 คน กลุ่มศิษย์ที่ได้รับการถ่ายทอดบทบาทละครรำจากอาจารย์ บุญนาค ทรพรานนท์ จำนวน 5 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติจำนวน 5 คน และกลุ่มทั่วไป 10 คน รวมทั้งสิ้น 22 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบไปด้วยแบบสำรวจ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ ที่มีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง และนำเสนอผลการวิจัยด้วยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า 1) อาจารย์บุญนาค ทรพรานนท์ เป็นศิลปินที่มีความเชี่ยวชาญในด้านนาฏศิลป์ไทยเป็นผู้มีพรสวรรค์ด้านศิลปะการแสดงละครเมื่อเกิดการสั่งสมประสบการณ์จนกลายมาเป็นอัตลักษณ์ ทางการแสดงนับเป็นกลเม็ดเฉพาะตัวของอาจารย์บุญนาค ทรพรานนท์ ท่านเป็นศิลปินผู้หนึ่งที่มีลีลากระบวนการทำรำที่งดงาม และเป็นผู้อนุรักษ์สืบทอดกระบวนการทำรำโบราณจนมาถึงปัจจุบัน 2) อาจารย์บุญนาค ทรพรานนท์ได้ประดิษฐ์ทำรำขึ้น เป็นการแสดงกระบวนการทำรำที่เป็นการรำอวดความงามของตัวนางมณี จะมีลีลาทำรำที่แตกต่างไปจากอุยฉายชุดอื่นๆ ทำรำที่นอกเหนือจากการรำอวดโฉม และการแสดงความพึงใจที่สามารถเปล่งกายให้ออกมาอย่างสวยงาม แล้วยังมีการคิดประดิษฐ์ท่าทางการเลียนแบบกริยาของม้า เข้ามาผสมผสานกับการแสดง โดยการตีบทในทำรำของนาฏศิลป์ไทยอย่างสวยงาม

คำสำคัญ : 1. อุยฉายนางมณี 2. กลวิธีการแสดง 3. ศิลปะการแสดง

ABSTRACT

This research aims to 1) to study the history and works in the field of broadcast performance and the important role of Ajarn Boonnak Thantaranon to study the dance techniques and the Lakorn Nork, the story of Kaew Nama, the Chuichai Nangmanee series by Ajarn Boonnak Thantaranon, from research papers and field data. The sample group included 2 people of experts in Thai dance, a group of 5 students who received the role of a dance drama from Ajarn Boonnak Thantaranon, a group of 5 practitioners and 10 general informants, in a total of 22 people. Tools used in the research consists of structured and unstructured surveys, observations, and interviews. Then present the research results by descriptive analysis.

The results showed that 1) Ajarn Boonnak Thantaranon is an artist who specializes in Thai dance, gifted with theatrical arts. When the experience has been accumulated to become the identity of the performance, it is a unique trick of himself. He is an artist who has a beautiful dancing style. He is also the one who preserves and inherits the ancient dance movements until the present 2) Ajarn Boonnak Thantaranon invented the dance moves that show off the beauty of Nangmanee. There will be a dance style that is different from other Chuichai sets, more than showing off and showing satisfaction that can transform body transfigure beautifully. There was also the idea of inventing gestures to mimic the horse gesture, mixed into the show by striking the chorus in the beautiful Thai dance postures.

Keywords : 1. Chuichai Nangmanee 2. Performance techniques 3. Performing arts

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

รำ เป็นศิลปะแห่งการรำรำที่มีผู้แสดงตั้งแต่ 1-2 คน เช่น การรำเดี่ยว การรำคู่ การรำหมู่ มีลักษณะการแต่งกายตามรูปแบบของการแสดง ไม่เล่นเป็นเรื่องราวอาจมีบทขับร้องประกอบการรำ เข้ากับทำนองเพลงดนตรี มีกระบวนท่ารำ รำแบ่งออกเป็น 1) รำเดี่ยว หมายถึง การรำที่ใช้ผู้แสดงเพียงคนเดียว เช่น รำพลายชุมพล รำมโนราห์บุชายัญ รำฉุยฉายนางมณี เป็นต้น 2) รำคู่ คือการรำที่ใช้ผู้แสดง 2 คน เช่น หนุมานจับนางเบญกาย พระรามตามนาง พระลอตามไก่อ รามสูรเมขลา รจนาเสียงพวงมาลัย เป็นต้น 3) รำหมู่ หมายถึง การรำที่ใช้ผู้แสดงมากกว่า 2 คน ส่วนระบำนั้นก็ถือเป็นส่วนหนึ่งของรำหมู่เช่นเดียวกัน เช่น รำโคม รำพัด รำวง เป็นต้น นอกจากนั้นก็มีการแสดงพื้นเมืองของชาวบ้านก็ถือว่าเป็นการรำหมู่ ได้แก่ รำกลองยาว เซิ้งกระติบข้าว ฟ้อนเล็บ เป็นต้นการรำมีลักษณะที่โดดเด่นต่างกัน แต่สุดยอดของการรำ คือการรำฉุยฉาย (กรมศิลปากร, 2549)

ฉุยฉายเป็นการแสดงประเภทหนึ่งที่เป็นมาตรฐานอยู่ในการรำเดี่ยว และมีความสมบูรณ์แบบในทางนาฏศิลป์ไทย จึงนับว่าเป็นศิลปะการรำชั้นสูง และสามารถรำได้ดีตามแบบฉบับได้ยาก จุดเด่นที่สำคัญคือ การรำฉุยฉายเป็นการรำอวดฝีมือ ที่มีลีลากรีดกราย ท่วงทีงดงาม ใบหน้าท่าทาง

และอาการเคลื่อนไหวและมีการแสดงความรู้สึกความพึงพอใจในรูปลักษณะใหม่ที่แปลงออกมา เช่น ฉุยฉายเบญจกาย ฉุยฉายศูรปนา และฉุยฉายนางมณี(ขวลิต สุนทรานนท์, 2551)

อาจารย์บุญนาค ทรรทรานนท์ ข้าราชการบำนาญ กรมศิลปากร เป็นลูกศิษย์ท่านหนึ่งที่ได้รับการสืบทอดกระบวนการทำรำนานาฏศิลป์ไทยแบบหลวงจากละครวังสวนกุหลาบ และเป็นนาฏศิลป์ท่านหนึ่งที่ได้รับการยกย่องว่ามีฝีมือการรำตัวนางเป็นเยี่ยม และมีท่วงทีลีลาการร่ายรำที่งดงามรูปร่างหน้าตาที่มีรูปไข่ ผิวขาว ร่าเริง ซึ่งเหมาะกับบทบาทนางเอกหรือตัวเอก อาจารย์บุญนาคจึงได้รับบทบาทตัวละครเอกหญิงหรือ “นางเอก” ในการแสดง โขนและละครมากมายหลายเรื่องหลายตอน จนได้รับฉายาจากสื่อมวลชนในอดีตว่าเป็น “นางเอก รองนางเอกของกรมศิลปากร” เช่น นางมโนราห์ นางรจนา นางสีดา นางเบญจกาย นางนารายณ์ นางมณโฑ นางเมขลา นางบุษบา นางดรา นางเกนหลง นางเกศสุริยง นางจันทน์ นางลำหับ พระเพื่อนพระแพง พระนางบุญเหลือ เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของนางมโนราห์ได้สร้างชื่อเสียงให้แก่อาจารย์บุญนาคเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้ อาจารย์บุญนาครับบทบาทเป็นนางมโนราห์ตั้งแต่อายุ 14 ปี ครั้งที่ กรมศิลปากรจัดการแสดงละครนอกเรื่อง มโนราห์ ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2498 และเป็นผู้รำมโนราห์บูชายัญเป็นคนแรก การแสดงรำมโนราห์บูชายัญนี้เป็นผลงานนาฏยประดิษฐ์ของท่านผู้หญิงแผ้ว สนิทวงศ์เสนี เมื่อครั้งกรมศิลปากรฟื้นฟูการแสดงโขน และได้เปลี่ยนมาใช้ผู้หญิงเป็นผู้แสดงตัวนางแทนการใช้ผู้แสดงชายตามขนบเดิม อาจารย์บุญนาคก็นับเป็นผู้แสดงหญิงรุ่นแรกๆ ที่เป็นโขนนางในบทบาทต่าง ๆ ส่วนบทบาทตัวละครหญิงในละครใน อาจารย์บุญนาครับบทบาทเป็นบุษบา ดรา และเกนหลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการรำท่าตอนดราแบหลา อาจารย์บุญนาคได้รับการถ่ายทอดจากท่านผู้หญิงแผ้ว ซึ่งท่านผู้หญิงแผ้วได้รับการฝึกหัด นาฏศิลป์ในคณะละครวังสวนกุหลาบของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธ กรมหลวงนครราชสีมามาก่อน ครุละครในขณะนี้ล้วนแต่เป็นนาฏยศิลป์ผู้ทรงคุณวุฒิในราชสำนักสืบสายมาแต่ละครหลวงในราชสำนักรัชกาลที่ 2 เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีครุพิเศษที่เจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธทรงเชิญมาสอนหรือส่งตัวละครไปรับการถ่ายทอด เช่น เจ้าจอมมารดาวาดในรัชกาลที่ 4 เจ้าจอมมารดาเย็นในรัชกาลที่ 4 เป็นต้น นับได้ว่าอาจารย์บุญนาคเป็นนาฏยศิลป์ผู้หนึ่งที่สืบทอดองค์ความรู้ด้านกระบวนการรำที่มีมาแต่โบราณ (กิตติศักดิ์ เกิดอรุณสุขศรี, 2559)

อาจารย์บุญนาค ทรรทรานนท์ เป็นผู้ที่มีพรสวรรค์ด้านศิลปะการแสดงละครทั้งละครนอกและละครใน ซึ่งอาจารย์บุญนาคได้รับการถ่ายทอดจากท่านผู้หญิงแผ้ว สนิทวงศ์เสนี และอาจารย์จำเรียง พุฒประดับ ลีลาเทคนิคการรำของผู้ใหญ่ทั้งสองท่านนี้ จึงมีอิทธิพลต่อการรำอาจารย์บุญนาค ทรรทรานนท์ เมื่อเกิดการสั่งสมประสบการณ์จนกลายมาเป็นอัตลักษณ์ทางการแสดงนับเป็นกลเม็ดเฉพาะตัวของอาจารย์บุญนาค ทรรทรานนท์ ท่านเป็นศิลปินผู้หนึ่งที่มีลีลากระบวนการรำที่งดงาม เกิดจากความรักความชอบในการแสดง จึงทำให้ท่านมีความมุ่งมั่นฝึกฝน จนเกิดความชำนาญ และอาจารย์บุญนาค ทรรทรานนท์ ไม่ได้มีลีลาท่ารำที่งดงามอย่างเดียว แต่ท่านเป็นศิลปินอีกผู้หนึ่งที่ใช้การแสดงออกทางอารมณ์ความรู้สึกผ่านทางสีหน้าและท่าทางอย่างชัดเจน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะท่านเติบโตมากับการแสดงของครอบครัว ตลอดจนรู้จักใคร่ครวญหาทางแก้ไขสิ่งที่บกพร่องต่าง ๆ เพื่อนำตนไปสู่หนทางแห่งความสำเร็จ นับได้ว่าอาจารย์บุญนาค ทรรทรานนท์ เป็นศิลปินผู้หนึ่งที่เป็นผู้อนุรักษ์สืบทอดกระบวนการรำโบราณจนมาถึงปัจจุบัน(กิตติศักดิ์ เกิดอรุณสุขศรี, 2559)

นอกจากนี้ยังเขียนตำรา “นาฏลีลา มโนราห์ บุญชัย” ตำราเกี่ยวกับการแสดงชุด รำซัดชาตรี ระบำกีนรีลอน และรำมโนราห์บุญชัย เพื่อเผยแพร่ให้นักเรียน นักศึกษา ประกอบกับผู้ที่สนใจได้ศึกษา แบบแผนกลวิธีการรำและฝึกฝนให้ชำนาญ อาจารย์บุญนาค ทรพรานนท์ได้รับเชิญไปเป็นวิทยากรบรรยายทางวิชาการ เพื่อเผยแพร่ความรู้นาฏศิลป์ไทยให้แก่สถาบันการศึกษาต่างๆ และยังเป็นผู้ประดิษฐ์กระบวนท่ารำการแสดงละครนอก เรื่อง แก้วหน้าม้า ชุด ฉุยฉายนางมณี

ฉุยฉายนางมณี ซึ่งเป็นชุดการแสดงที่อาจารย์บุญนาค ทรพรานนท์ได้ประดิษฐ์ทำรำขึ้นเป็นการแสดงกระบวนท่ารำที่เป็นการรำอวดความงามของตัวนางมณี จะมีลีลาท่ารำที่แตกต่างไปจากฉุยฉายชุดอื่นๆ ท่ารำที่นอกเหนือจากการรำอวดโฉม และการแสดงความพึงใจที่สามารถแปลงกายให้ออกมาอย่างสวยงาม แล้วยังมีการคิดประดิษฐ์ท่าทางการเลียนแบบกริยาของม้า เข้ามาผสมผสานกับการแสดง โดยการตีบทในท่าของนาฏศิลป์ไทยอย่างสวยงาม (อัมไพวรรณ เดชะชาติ, 2560)

จากความสำคัญที่กล่าวมาข้างต้น กระบวนท่ารำฉุยฉายนางมณีที่มีความสง่างามตามแบบนางกษัตริย์ มีท่ารำที่วิจิตรตระการตาแปลกใหม่ในชุดการแสดง และการใช้สร้อยร่างกายในการเคลื่อนไหวท่ารำได้อย่างถูกต้อง มีเทคนิคท่วงที ลีลาท่ารำที่โดดเด่น มีการเลียนแบบกริยาของสัตว์เข้ามาผสมผสานในท่ารำนานาฏศิลป์ไทย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้วิจัยศึกษาฉุยฉายนางมณี : กลวิธีการแสดงตามฉบับของอาจารย์บุญนาค ทรพรานนท์ เพื่อนำมาพัฒนาหลักการแสดงของละครไทย และยังเป็นส่งเสริมการพัฒนากระบวนท่ารำถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการแสดงนาฏศิลป์ไทยของประเทศต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาประวัติและผลงานด้านการถ่ายทอด ผลงานด้านการแสดง และบทบาทสำคัญของอาจารย์บุญนาค ทรพรานนท์

2.2 เพื่อศึกษากลวิธีการรำและกระบวนท่ารำ ชุด ฉุยฉายนางมณี ของอาจารย์บุญนาค ทรพรานนท์

3. ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย

3.1 ทำให้ทราบถึง ฐานข้อมูลด้านประวัติความเป็นมา ผลงานด้านการแสดง และบทบาทสำคัญของอาจารย์บุญนาค ทรพรานนท์

3.2 ทำให้ทราบถึง กลวิธีการรำและกระบวนท่ารำ ชุด ฉุยฉายนางมณี ของอาจารย์บุญนาค ทรพรานนท์

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้สำรวจข้อมูลทั่วไป และในพื้นที่ที่จะทำการศึกษาวิจัย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ กลุ่มผู้รู้ ประกอบด้วย กลุ่มผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ไทย จำนวน 2 คน กลุ่มศิษย์ที่ได้รับการถ่ายทอดบทบาทละครรำจากอาจารย์บุญนาค ทรพรานนท์ จำนวน 5 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติจำนวน 5 คน และกลุ่มทั่วไป 10 คน รวม 22 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสำรวจ แบบสังเกต และแบบสัมภาษณ์ แบ่งเป็น 2 แบบ แบบที่ 1 แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง จะใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ไทย

และกลุ่มปฏิบัติงาน แบบที่ 2 แบบสัมภาษณ์ชนิดไม่มีโครงสร้าง จะใช้สัมภาษณ์กลุ่มทั่วไป ในการดำเนินการในแต่ละกลุ่ม

การเก็บรวบรวมข้อมูล มีหลักข้อมูลให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการศึกษา ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้ การเก็บข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับเนื้อหาด้านการถ่ายทอด การร่ำเทคนิคพิเศษจารีตแบบแผน กลวิธีกลวิธีการร่ำบทาพนาฏมณี ของอาจารย์บุญนาท ทรพรทรานนท์ เป็นการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารที่มีการบันทึกเอาไว้ ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ จากหนังสือตำรา บทความ สารคดี รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือพิมพ์ จดหมายเหตุ อินเทอร์เน็ต 1) การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้ใช้วิธีสังเกตสัมภาษณ์ และฝึกการรำเชิงปฏิบัติการ อย่างใกล้ชิด เพื่อจะได้ตรวจสอบข้อมูลที่สมบูรณ์ ตรงกับข้อเท็จจริงมากขึ้น 2) การจดบันทึก โดยดำเนินการบันทึกทุกครั้งและใช้เครื่องมืออุปกรณ์ประกอบการบันทึกข้อมูลช่วยเพิ่มเติมรายละเอียด เช่น กล้องถ่ายรูป กล้องวิดีโอเทปบันทึกเสียง คอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊ก 3) การจัดทำกับข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้จัดกระทำข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัย และกรอบแนวคิดของการวิจัย การจัดกระทำข้อมูล ผู้วิจัยจัดกระทำข้อมูลในเชิงพรรณนาวิเคราะห์ แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้ 1) นำข้อมูลมาตรวจสอบความสมบูรณ์ ความถูกต้องของข้อมูลตามประเภทของเนื้อหาความมุ่งหมาย และนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ให้เรียบร้อย เพื่อง่ายต่อการวิเคราะห์ข้อมูล 2) สรุปลงข้อมูลจากเครื่องมือแต่ละกลุ่ม 3) นำข้อมูลที่ได้นำมาเรียบเรียงตามความมุ่งหมายของการศึกษาเชิงพรรณนาหลังจากที่มีการกระทำข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาตรวจสอบแบบสามเส้าแล้วจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์ในเชิงคุณภาพ การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าเพื่อเป็นการตรวจสอบถึงความถูกต้อง ความเที่ยงตรงของข้อมูล ซึ่งจะมีการตรวจสอบทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านข้อมูล ด้านผู้ศึกษาวิจัย ด้านทฤษฎี และด้านการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ 1) ด้านข้อมูล คือ การตรวจสอบข้อมูล ด้านสถานที่ด้านเวลาและด้านบุคคล เพื่อตรวจสอบว่าด้านสถานที่ ข้อมูลจากต่างที่กัน จะเหมือนกัน หรือไม่ด้านบุคคลถ้าผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไป ข้อมูลจะเหมือนหรือแตกต่างกันหรือไม่ 2) ด้านผู้วิจัย คือการตรวจสอบว่าผู้วิจัย ได้ข้อมูลต่างกันอย่างไร โดยเปลี่ยนตัวผู้เก็บข้อมูล และเป็นข้อมูลเรื่องเดียวกัน 3) ด้านทฤษฎี คือการตรวจสอบว่าถ้าผู้วิจัยใช้ แนวคิดทฤษฎีต่างกันจากเดิม จะทำให้การตีความหมายข้อมูลแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด 4) ด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ การใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลต่างกันในการเก็บข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้การสังเกต คู่กับการสัมภาษณ์

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเรื่องชุดนาฏมณี : กลวิธีการแสดงของบุญนาท ทรพรทรานนท์ ผู้วิจัยได้นำเสนอผลของการวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร แนวคิดทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ประกอบการสัมภาษณ์ การสังเกต มาเรียบเรียงผลการศึกษาตามความมุ่งหมายของการวิจัยที่กำหนดไว้ในเชิงพรรณนาวิเคราะห์

5. ผลการวิจัย

5.1 ประวัติและผลงานด้านการถ่ายทอด ผลงานด้านการแสดง และบทบาทสำคัญของอาจารย์บุญนาท ทรพรทรานนท์

5.1.1 ประวัติส่วนตัวของอาจารย์บุญนาค ทรรทรานนท์ ปัจจุบันอายุ 81 ปี นามสกุลเดิม เศวตนัย เกิดเมื่อวันที่ 12 กันยายน พ.ศ. 2483 ตรงกับวันพฤหัสบดี ขึ้น 11 ค่ำเดือน 10 ปีมะโรง ที่อำเภอป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีบิดาชื่อนายโถม เศวตนัย มารดาชื่อนาง ฉวีวรรณ เศวตนัย ถือกำเนิดในครอบครัวคนจีนที่มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย มีพี่น้องร่วมบิดา-มารดาเดียวกันทั้งสิ้น 4 คน อาจารย์บุญนาค ทรรทรานนท์ เป็นบุตรคนที่ 3 ในพี่น้อง 4 คน อาจารย์บุญนาค เศวตนัย ได้สมรสกับนายวิโรจน์ ทรรทรานนท์ อาชีพรับราชการ และมีบุตรด้วยกันทั้งหมด 3 คน

5.1.2 ประวัติการศึกษา อาจารย์บุญนาค ทรรทรานนท์ ได้รับการศึกษาสายสามัญ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-4 ที่โรงเรียนนิมมานรดี (โรงเรียนตัวอย่างโรงเรียนแรก) เมื่อเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีงานรื่นเริงของโรงเรียนได้ชนะเลิศการประกวดการแสดงนาฏศิลป์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2491-พ.ศ. 2494 อาจารย์บุญนาค ทรรทรานนท์ ด้วยความที่มีใจรักในการแสดงด้านนาฏศิลป์มา ตั้งแต่เด็กอย่างมาก จนถึงขนาดแอบไปหัดนาฏศิลป์จนมีความรู้พอสมควรตั้งแต่ยังเรียนอยู่ชั้นประถมต้นๆ ครั้นสำเร็จชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แล้วจึงไปสมัครสอบเข้าเรียนที่โรงเรียนนาฏศิลป์ กรมศิลปากร และเริ่มเรียนนาฏศิลป์ตอนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 นาฏศิลป์ชั้นสูงปีที่ 2 โรงเรียนนาฏศิลป์ ตำบลท่าช้างวังหน้า กรมศิลปากร อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร ใช้เวลาการศึกษาในรั้วของโรงเรียนนาฏศิลป์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2495-พ.ศ. 2505 รวมเป็นเวลา 10 ปี

5.1.3 ด้านการทำงาน อาจารย์บุญนาค ทรรทรานนท์ ได้เข้ารับราชการครั้งแรกในตำแหน่งศิลปินจิตอาสา สังกัดงานนาฏศิลป์ กองการสังคีตตั้งแต่เป็นนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรนาฏศิลป์ชั้นสูงปีที่ 2 ตลอดระยะเวลาในการทำงานนั้น อาจารย์บุญนาคได้ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในทุกด้าน ทั้งการแต่งกาย กิริยามารยาท การใช้วาจาด้วยถ้อยคำที่สุภาพ และการมีคุณธรรมจริยธรรมที่เหมาะสมกับการเป็นนาฏศิลปินอย่างแท้จริง โดยมุ่งหวังเพื่อพัฒนานาฏศิลป์ไทยอันเป็นศิลปวัฒนธรรมประจำชาติให้คงอยู่สืบไป

5.1.4 ด้านการถ่ายทอด อาจารย์บุญนาค ทรรทรานนท์ ได้รับกระบวนการถ่ายทอดท่ารำ ลีลา รวมถึงกลวิธีการรำในการแสดงตัวเอง และนางเอกในโขนละครทุกชุดการแสดง จากบรมครูที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ไทยหลายท่าน ซึ่งคุณครูทั้งหลายมีความเชี่ยวชาญด้านการรำตัวเอง และตัวนางเอก รวมถึงมีเทคนิค กลวิธีการรำเฉพาะตัว ดังรายชื่อดังต่อไปนี้

- 1) ท่านผู้หญิงแผ้ว สนิทวงศ์เสนี
- 2) คุณครูจำเรียง พุฒประดับ
- 3) คุณครูสุวรรณี ชลานุเคราะห์
- 4) คุณครูสองชาติ ชื่นศิริ เป็นต้น

5.1.5 ผลงานด้านการแสดงและบทบาทสำคัญ ของอาจารย์บุญนาค ในปี พ.ศ. 2498 กรมศิลปากรภายใต้การกำกับดูแลของนายอนิต อยู่โพธิ์ อธิบดีกรมศิลปากร ซึ่งมอบหมายฟื้นฟูการแสดงโขนละครที่เป็นศิลปวัฒนธรรมของชาติ ได้จัดการแสดงละครนอกเรื่อง มโนราห์ อาจารย์บุญนาค ทรรทรานนท์ ได้รับคัดเลือกให้แสดงเป็นนางมโนราห์ โดยได้รับการสนับสนุนจากคุณครูอัมพร ชัยกุล การแสดงละครเรื่องนี้สร้างชื่อเสียงให้กับอาจารย์บุญนาคเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรำมโนราห์บูชายัญ จึงกล่าวได้ว่าคุณครูบุญนาคเป็นผู้แสดงนางมโนราห์คนแรกของกรมศิลปากร ทั้งนี้ใน

กระบวนการฝึกซ้อมละครเรื่องนี้ ท่านผู้หญิงแก้ว สนิทวงศ์เสนีเป็นผู้คิดประดิษฐ์ท่ารำ แล้วต่อท่ารำให้กับคุณครูจำเรียง พุทธประดับ นำมาถ่ายทอดให้แก่อาจารย์บุญนาคทรพรรณนัท

หลังจากที่ได้รับบทบาทการแสดงนางมโนราห์ อาจารย์บุญนาคจึงได้รับบทบาทตัวเอก (นาง) ในการแสดงโขน และละครรำอีกหลายเรื่องของกรมศิลปากร โดยได้รับการถ่ายทอดกระบวนการท่ารำการแสดงนาฏศิลป์ไทยที่สืบทอดมาตั้งแต่โบราณ และถูกขัดเกลาลีลาอย่างใกล้ชิดจากท่านผู้หญิงแก้ว สนิทวงศ์เสนี และคุณครูจำเรียง พุทธประดับ นับได้ว่าอาจารย์บุญนาคเป็นนาฏศิลปินที่มีการลีลาการรำรำที่งดงาม และยังเป็นผู้ที่อนุรักษ์การสืบทอดกระบวนการท่ารำแบบโบราณ ทั้งนี้อาจารย์บุญนาคทรพรรณนัทไม่ได้เป็นแค่ตัวเอง หรือนางเอก อาจารย์บุญนาคทรพรรณนัทยังได้รับบทบาทการแสดงเป็นพระเอก ในชุดการแสดง ฉุยฉายไกรทอง และอาจารย์บุญนาค ทรพรรณนัทซึ่งเป็นละครนางที่มีพรสวรรค์ทางด้านการแสดงละครทั้งละครนอก ละครใน ละครพันทาง ละครชาตรี และละครดึกดำบรรพ์ เป็นต้น

อาจารย์บุญนาค ทรพรรณนัท มีความสามารถด้านการแสดงนาฏศิลป์ไทย และได้รับบทบาทที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการแสดงละครนอก ละครใน ละครพันทาง ละครชาตรี และละครดึกดำบรรพ์ เป็นต้น และมักจะได้แสดงบทบาทที่สำคัญ โดยมีผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ไทยเป็นผู้ถ่ายทอดกระบวนการท่ารำ ตามที่กล่าวมาข้างต้น แต่บทบาทที่สำคัญที่ทุกคนยอมรับ คือ บทบาทตัวนางเอกละคร

ซึ่งอาจารย์บุญนาค ทรพรรณนัท เป็นผู้ที่มีความสมบูรณ์แบบ และมีความเหมาะสมที่จะได้รับบทบาทเป็นตัวนางเอก เนื่องจากคุณสมบัติรูปร่าง ใบหน้า บุคลิกภาพ ประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญ ในการรำที่เหมาะสมกับการรับบทบาทตัวนางเอก อีกทั้งยังเป็นผู้ที่มีทักษะฝีมือทางด้านการแสดงสูง และสามารถรำได้สวยงามตามกลวิธีเฉพาะตน และได้รับความไว้วางใจจากอาจารย์ผู้ใหญ่ และครูผู้เชี่ยวชาญอีกหลายท่านให้รับบทบาทแสดงเป็นตัวนางเอก และอาจารย์บุญนาค ทรพรรณนัทยังเป็นผู้ถ่ายทอดกระบวนการท่ารำสู่สายตาผู้ชมอย่างสวยงาม และกระบวนการท่ารำถูกต้องตามหลักนาฏศิลป์ไทย เป็นนักสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์ งานวิชาการที่รอบรู้ และยังเป็นนาฏศิลปินที่มีความเยี่ยมยอดในบทบาทเชิงศิลป์ที่ได้รับการกล่าวถึงของวงการนาฏศิลป์ไทย จึงนับได้ว่าท่านเป็นแบบอย่างที่ดีควรค่าแก่การยกย่องและเชิดชู

5.1.6 รางวัลและเกียรติคุณที่ได้รับจากความอดทนและความพากเพียรในการปฏิบัติงานตลอดระยะเวลา 41 ปี ของการทำงานสำนักการสังคีต กรมศิลปากร จนกระทั่งเกษียณอายุราชการได้รับการยกย่องและได้รับรางวัลดังนี้

1) ได้รับรางวัลพระราชทานผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรม จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยการสนับสนุนจาก มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ วันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2546

2) รับโล่เกียรติยศ จากมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย กองศิลปวัฒนธรรมไทยในฐานะผู้ประดิษฐ์ท่ารำ วันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2548

3) ได้รับเกียรติบัตรจากคณะกรรมการโรงเรียนนิมพลี สำนักงานเขต คลิ่งชัน กรุงเทพฯ วันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544

4) ได้รับเกียรติบัตร ข้อความว่า in oppreeiation of your partieipation in the celebeation of the fortieth United nations anniversary 1945-1985

5.2 กลวิธีการรำและกระบวนการท่ารำละครนอก เรื่องแก้วหน้าม้า ชุด ฉุยฉายนางมณี ของอาจารย์บุญนาค ทรพรรณนัท ถือว่าเป็นผู้ที่มีฝีมือ และพรสวรรค์ทางด้านนาฏศิลป์ไทย จึงเกิดทักษะ

ในการคิดประดิษฐ์ท่ารำ กระบวนท่ารำละครนอก เรื่องแก้วหน้าม้า ชุต อุยฉายนางมณี เป็นการแสดง กระบวนท่ารำที่เป็นการรำอวดความงามของตัวนางมณี จะมีลีลาท่ารำที่แตกต่างไปจากอุยฉายชุต อื่นๆ ท่ารำที่นอกเหนือจากการรำอวดโฉม และการแสดงความพึงใจที่สามารถแปลงกายให้ออกมา อย่างสวยงาม แล้วยังมีการคิดประดิษฐ์ท่าทางการเลียนแบบกริยาของม้า เข้ามาผสมผสานกับการ แสดง โดยการตีบทในท่าของนาฏศิลป์ไทยอย่างสวยงาม

ภาพที่ 1 ท่าเลียนแบบท่าเดินของม้า

ภาพที่ 2 ท่าเลียนแบบท่ากระโดดของม้า

กลวิธีการรำ ชุต อุยฉายนางมณี ของอาจารย์บุญนาค ทรทรานนท์ ในการแสดงชุต อุยฉาย นางมณี พบว่าครูเป็นผู้ที่มีความสามารถในการปฏิบัติท่ารำได้ถูกต้อง และมีความงดงามตาม หลักเกณฑ์มาตรฐานวิธีการรำนานาฏศิลป์ไทยแบบหลวง ยังมีการใช้สัดส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ในการ

ปฏิบัติท่ารำตามบทร้องและทำนองเพลงได้อย่างสมดุล และมีความสัมพันธ์กันอย่างสวยงาม ไม่ว่าจะเป็น ศีรษะ ใบหน้า ลำตัว ไหล่ มือ แขน ขา และเท้า มีการจัดวางตำแหน่งสรีระของร่างกายที่ใช้ปฏิบัติการรำได้อย่างสมดุลเหมาะสมกับสัดส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ในการแสดงชุดนี้ยังได้ประดิษฐ์ท่ารำที่มาจากกริยาของสัตว์ ภาษาท่าทางนาฏศิลป์ไทย จึงทำให้เกิดความวิจิตรงดงามในกระบวนการรำที่ได้ถ่ายทอดออกมา

6. อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัย เรื่อง ฉุยฉายนางมณี : กลวิธีการแสดงของบุณนาค ทรรทรานนท์ ที่ผู้วิจัยได้ทำการสรุปและวิเคราะห์ และเรียบเรียงเป็นพรรณนาความและมีข้อค้นพบที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

ในกระบวนการถ่ายทอดความรู้ความสามารถทางด้านการแสดงได้พบว่า อาจารย์บุณนาค ทรรทรานนท์ได้รับถ่ายทอดท่ารำจากบรมครูหลายท่าน ในด้านเทคนิค ลีลา กระบวนการรำ การฝึกประกอบกับความสามารถจดจำและเก็บรายละเอียดต่างๆ ได้อย่างครบถ้วน ผนวกกับการหมั่นฝึกฝนจนชัดเจน และสามารถจดจำลีลาท่ารำนำมาปรับเป็นกระบวนการรำเฉพาะตนได้ ซึ่งสอดคล้องกับ ญัฐธิดา ชื่นสว่าง (2565) อธิบายว่าผู้ที่ได้รับการฝึกฝนทางด้านนาฏศิลป์ขั้นพื้นฐานมาเป็นอย่างดี โดยจากการเรียนรู้และเลียนแบบครูผู้สอนจนเกิดทักษะความสามารถนำมาประยุกต์เป็นลักษณะเฉพาะของตนเอง นอกจากนั้นยังต้องเป็นผู้ที่สั่งสมประสบการณ์จากการแสดง รู้จักเลือกจัดกระบวนการทำให้เหมาะสมกับการแสดงละครแต่ละประเภทและสามารถถ่ายทอดประสบการณ์ต่าง ๆ ไปสู่บุคคลได้

การปฏิบัตินาฏศิลป์ไทยตามหลักเกณฑ์ในแบบหลวงยังมีการใช้สัดส่วนต่างๆ ของร่างกายในการปฏิบัติท่ารำตามบทร้องและทำนองเพลงได้อย่างสมดุล และมีความสัมพันธ์กัน อย่างสวยงาม ไม่ว่าจะเป็น ศีรษะ ใบหน้า ลำตัว ไหล่ มือ แขน ขา และเท้า ใช้ตีบทไปตามคำร้องและทำนองของการรำในประเภทต่างๆ เพื่อให้เกิดความ ถูกต้องและสมบูรณ์ตามมาตรฐานนาฏศิลป์ไทย และ สอดคล้องกับ ศุภชัย จันทร์สุวรรณ (2547) ที่ได้อธิบายว่า ในเชิงนาฏยประดิษฐ์ความสมดุล คือ “การส่งความหนัก” ออกไปตามส่วนต่างๆ ของ ร่างกายในอวัยวะทั้งด้านขวาและซ้ายรับกันได้พอดี วิธีการฝึกของบรมครูแต่โบราณ จะเน้นการสร้าง สมดุลให้กับร่างกาย และมีความสัมพันธ์ทุกสัดส่วน ทั้ง ศีรษะ มือ และเท้า อีกทั้งประสบการณ์ที่สั่งสมก็มีส่วนทำให้สามารถพัฒนาเทคนิคกลวิธีต่าง ๆ ได้ดียิ่งขึ้น ส่งผลให้ไม่ว่าจะสวมบทบาทเป็นตัวละครใดก็สามารถถ่ายทอดออกมาได้อย่างลึกซึ้งและสามารถนำการแสดงไปเผยแพร่ และปรับปรุงพัฒนาต่อไป

กลวิธีการแสดงชุดฉุยฉายนางมณี กลวิธีการรำในการแสดงฉุยฉายในกระบวนการรำที่ทำให้มีความงดงามมาจาก ลักษณะการรำท่าตามบท หรือเรียกว่าการตีบท อันมาจากการเข้าใจในบทบาทที่แสดง และด้วยพรสวรรค์ที่ติดตัวมา สามารถการจดจำบทละครตอนนั้นๆได้อย่างแม่นยำ ทำให้ถ่ายทอดกระบวนการรำผ่านการเคลื่อนไหวร่างกายไปตามบทได้อย่างเป็นธรรมชาติ

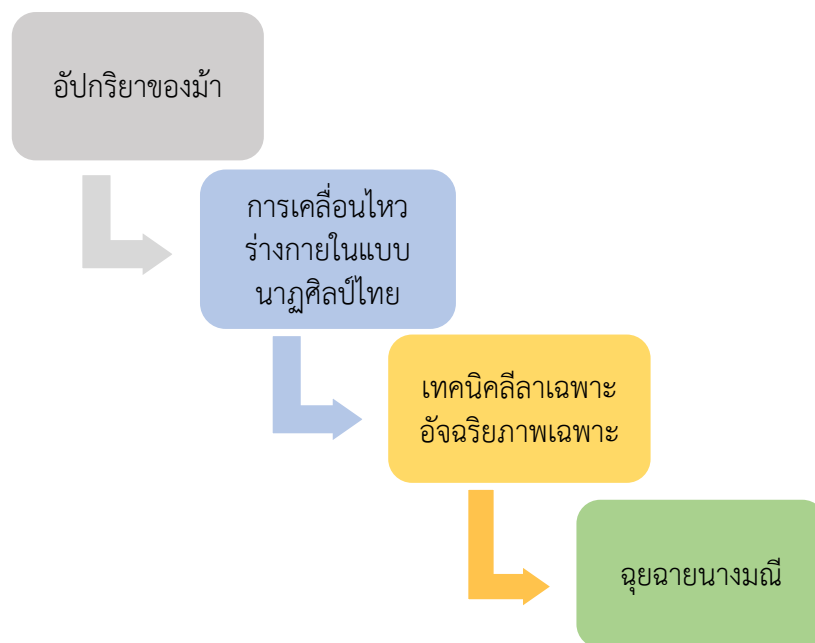
นอกเหนือจากนั้น เรื่องของบุคลิกภาพ และสัดส่วนต่างๆของร่างกายก็เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ กระบวนการรำเกิดความงดงาม การมีสัดส่วนร่างกายที่มีความสมส่วน เมื่อแสดงท่าทางต่าง ๆ สัดส่วน ของร่างกาย จึงเป็นส่วนในการช่วยให้ท่ารำเกิดความสมดุล การใช้สรีระร่างกายในการรำมีความสัมพันธ์ กันตั้งแต่หัวจรดเท้า เป็นการเคลื่อนไหวอวัยวะส่วนต่างๆ ทั้งศีรษะ คอ ไหล่ ลำตัว มือ เท้า ได้อย่างสอดคล้องต่อเนื่อง มีความกลมกลืนกันในทุกสัดส่วน สอดคล้องกับ ศุภชัย จันทร์สุวรรณ

(2547) ได้ศึกษาการศึกษาวิเคราะห์วิธีการร้ายรำและลีลา เพราะลีลาท่าเชื่อมที่สวยงามต้องอาศัยการยกเอียงของตัวที่สมส่วน และจากประสบการณ์การแสดงของอาจารย์บุญนาค ทรพรานนท์ ได้รับบทบาทการแสดงละครบ่อยครั้งเป็นการปฏิบัติซ้ำ ๆ จนเกิดความชำนาญ และพัฒนากระบวนการร้ายรำเป็นการรำลักษณะเฉพาะตน

จากข้อค้นพบจะเห็นได้ว่า อาจารย์บุญนาค ทรพรานนท์ที่ประดิษฐ์ทำรำนั้นจะต้องเข้าถึงหรือเข้าใจความเป็นตัวตนของตัวละครในตอนนั้นๆ ให้ได้มากที่สุด การแสดงออกจากการตีความบทบาทก็จะสามารถสวมวิญญาณเป็นตัวละครนั้นได้อย่างสมจริง ซึ่งไม่ยากเกินความสามารถที่สะสมประสบการณ์มา และมีจิตในการรำที่สวยงามซึ่งแตกต่างจากผู้อื่น พัฒนามาเป็นกระบวนการร้ายเฉพาะตน จนได้นามว่า นางเอกของกรมศิลปากร ซึ่งสามารถนำมาถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อนำมาเป็นต้นแบบในการแสดงและกลวิธีการร้ายรำเพื่อเป็นมรดกทางภูมิปัญญาวัฒนธรรมไทยสืบไป

7. องค์ความรู้ใหม่

ดุยฉานางมณีเป็นผลงานสร้างสรรค์ทางด้านนาฏศิลป์ไทยที่ได้นำเอาอากัปกริยาของม้าผ่านการเคลื่อนไหวร่างกายในทางนาฏศิลป์ไทย เทคนิคและลีลาเฉพาะของศิลปินที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดศิลปะการแสดง และผนวกกับอัจฉริยภาพเฉพาะ จึงเกิดเป็นกลวิธีในแบบเฉพาะที่มีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นแตกต่างจากผู้อื่น

ภาพที่ 3 แผนผังสรุปองค์ความรู้ใหม่

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

8.1.1 การคัดสรรนักแสดงของสำนักการสังคีต กรมศิลปากร ต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเหมาะสมที่จะรับบทเป็นนางเอ ซึ่งจะต้องเป็นผู้ที่ผ่านการเรียน และมีความสามารถในทางละครนางอย่างชำนาญ อีกทั้งยังต้องเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพ ร่างกาย และหน้าตาสะสวย

8.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

8.2.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย เนื่องจากการวิจัยเล่มนี้เป็นการศึกษาโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพที่ทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและเก็บข้อมูลภาคสนาม ซึ่งสามารถนำไปต่อยอดองค์ความรู้ในกลวิธีการแสดงบทนางเอกละครนอก และนำไปพัฒนาการศึกษา และสร้างสรรค์งานนาฏศิลป์ไทยของประเทศสืบไป

8.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

8.3.1 นอกจากการศึกษาฉายานางมณี : กลวิธีการแสดงของบุณนาค ทรรทรานนท์ แล้วควรศึกษาหลักการใช้บท ตีบท ของอาจารย์บุณนาค ทรรทรานนท์ และวิธีการแสดงละครต่างๆ เพื่อให้องค์ความรู้ทางด้านนาฏศิลป์ไทยเพิ่มขึ้น

9. เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2549). **ทะเบียนข้อมูล : วิพิธทัศนา ชุดระบำ รำฟ้อน**. กรุงเทพมหานคร : ไทภูมิ พับลิชชิ่ง. กิตติศักดิ์ เกิดอรุณสุขศรี. (2559). **ท่วงทีลีลาและท่ารำตัวละครนาง องค์ความรู้นาฏศิลป์ไทยของคุณครูบุณนาค ทรรทรานนท์**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.
- ขวลิต สุนทรานนท์. (2551). **ทะเบียนข้อมูล : วิพิธทัศนา ชุดระบำ รำฟ้อน**. กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร.
- ณัฐธิยา ชื่นสว่าง. (2565). **กลวิธีการรำ บทบาทพระเอกละครรำของอาจารย์เวณิกา บุณนาค ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง พุทธศักราช 2558**. วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาศิลปะการแสดง. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ศุภชัย จันทรสุวรรณ. (2547). **การศึกษาวิเคราะห์วิธีการรำรำ และลีลาท่ารำของโขนตัวพระ : กรณีศึกษาตัวพระราม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิต สาขานาฏศิลป์ไทย. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัมไพวรรณ เดชะชาติ. (2560). **ศิลปิน ศิลปะ ศิลปการ**. นนทบุรี : บริษัท ไทภูมิ พับลิชชิ่ง จำกัด.

10. คำขอบคุณ

การวิจัยครั้งนี้ สำเร็จได้ด้วยความรู้ความกรุณาช่วยเหลือจาก รองศาสตราจารย์ ดร.อรุณมัย จันทมาลา อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ผู้เป็นพลังผลักดันมอบองค์ความรู้ในการวิจัย คอยกระตุ้นเตือนทั้งด้านกระบวนการคิดการเขียน อีกทั้งทุ่มเททั้งแรงกาย กำลังใจ ให้ผู้วิจัยไปสู่ความสำเร็จ ขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์บุณนาค ทรรทรานนท์ ที่กรุณาให้ผู้วิจัย ได้ศึกษากลวิธีการแสดง ชุดฉายานางมณี รวมไปถึงองค์ความรู้ต่างๆ และทุกรายละเอียดของข้อมูลในการวิจัยในครั้งนี้ ขอกราบขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทยทุกท่าน รวมถึงครอบครัวฟุ้งโพธิ์ ตลอดจนกัลยาณมิตรผู้ซึ่งให้ความช่วยเหลือสร้างความอบอุ่นใจให้ผู้วิจัยตลอดมา และมิได้กล่าวมา ณ ที่นี้